

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer ha-Milu'im

Schönhack, Joseph

רסוי, קאהנייט

Varsha, 629 = 1869

רפסה אובמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9688

מבוא הספר

פתח דברי! אברך את ה' אשר יעלני, עזרני, ויגמור בעדי להוציא לאור חפני, אשר גרסה נפשי אליו זה ימים רבים, והוא: להמציא ספר מלים יכלול כל מלות הארמיים והזרים המפוזרים בתרגומי חנ"ך וספרי חכמינו ז"ל, על דרך ספרי המלים אשר ללשוננו הקדושה—לבקש מקור מוצאותיהם מאין יבואו אלינו— ולהעתיק כל מלה בלשונם ללשון חיה אשר ידובר בה. למען ידע כל הלומד, ישכיל ויבין את אשר דבר פיו— ולא יהיו עוד אמרות חכמינו ז"ל כספר החתום אשר יקרא יפנף הקורא בם מבלי אשר יבין לפתור מוצא שפתיו, כי נעלמו ממנו, נסתרה דרכם, ואין מגיד לו. — והנה כבר דברתי בספרי המשביר בהקדמתי, כי הראשון אשר נוכל לחשבו לפותר מלים כאלה היה מאור עינינו רבינו נתן ברבינו יחיאל ז"ל אשר היה בסוף המאה השמינית לאלף החמישי, [כאשר נראה מדבריו בערך "עד זומס"]. התלמודי הגדול והמורס הזה, לו היה לב מבין לקבץ מספרי חכמינו ז"ל המון אלפי מלים, להציגם בערכיהם על הסדר, ולחוות פתרונם וכוונתם ז"ל בהם. מלאכה רבה ורחבה הייתה זאת, מלאכה הדורשת דעת לשונות העמים אשר ישבו תחתם, ומתהלכות בימים ההם לדבר בם חיים לרעהו. כי חכמינו ז"ל הראשונים, באשר לא השפיקו להם מעט המלים אשר נותרו להם פליטה קודם משפתנו הקדושה, לדבר בהם ולגלות רעיוני לבם, ואף כי בשמות עתיים ומלאכותיים דרושים לעיניהם, לא נמצא להם ולא היו דים למלאכתם מלאכת הקודש בהפריהם, קבלו וקיימו לאסוף בהם מאשר יבחרו מלות מוצנות מלשונות אחרות חיות המתהלכות ביניהם, ואשר בהם יבין די באר כל קורא, לדעת ולהבין פשר מעמקי כוונתם ז"ל [ובכל זאת, באשר לא היו המלים האלה מורגלים להם, כי לא היו מהלשון המדוברת ביניהם, כי אם ככלים זרים שאולים רק ללרכס, קרה על כן אשר הבאים אחריהם לא הכירו את מלות מוריהם בעלי המשנה לדעת פתרונם, ולא הוי ידעי רבין האחרונים מה היה כוונת הראשונים בהם, ורובי פעמים שאלו "מאי זאת"?— לפעמים נחלקו ביניהם על דבר הפתרון, ולפעמים אמרו לא ידענו. כאשר מלאו לחביי שאמר לרב דימי (ע"ז יד:): תן נקלם ולא ידעין מה היא, ואת אמרת קורייטי ולא ידעין, מאי אהנית לן, והדברים עתיקים] ואולם בלעדי אשר גם בהמלות המוצאים בספרו השמים פתרונם ולא חקרום כראות, כאשר כתבתי מזה שם בהקדמתי, וכאשר האריך לדבר מזה הר"ח בחור בהקדמת ספרו החשבי, עוד החסיר ויגרע עינו מהמון אלפי מלים המפוזרים בדברי בעלי אסופות חכמינו ז"ל, אשר נשארו כיתומים באין אוסף ואין פותר אותם.

גם גדולי החכמים הבאים אחריו אשר שאבו ממעינות ספרו, ומלאו ידיהם לעשות במלאכה זאת כהחכם ר' בנימין מוססיה ודומיו, אשר פתרו הרבה מהמלים שבאו בו והם סתומים, גם הם רק מעט העתיקו מלים להוסיף על ערכי רבינו ז"ל, כי ראו אשר המלאכה כבדה מאד, דורשת יגיעה רבה לחפש בנרות ולעבור על כל דפי שני התלמודים והמדרשים כו'. וגם לזאת פקחו עיניהם ויכירו כי מלים לאין מספר נמצאים בהם ילדי חור, נולדו משיגאות המעתיקים והמתקנים. אשר על כן לא יתכן למוצא אור ממנו חולצו, להבין ולדעת מה המה.

גם חנכי את כי בספרי המשביר הוספתי להביא כשלש מאות מלים חדשים אשר נקרו לפני

לפני ויאתיו לחומס בלמדי דבריהם ז"ל, לא עזבתים ואספתי גם אותם (בכוכב נצב על נדס לאמר כי ילאו מני חשך ויאר אורם ובאורם) לא קויתי בכל זאת לאחוז משוט ללכת לעבור בימי התלמוד והמדרשים הגדולים והרחבים במעמקי אלפי דפיהם, ולקבץ את כל הנמלא מסוזר בהמה — לשבור ולפתור אותם באשר יתכן — על דרך האמת. כי ידעתי מה כבדה המלאכה הזאת, מלאכה לעיפה, ואנכי לבדי באין מנהל ומחזיק בידי — ואם אומר להתמך על דברי מפרשיהם ז"ל בהמדרש וכדומה, הן המה באשר לא ידעו מקור המלים, כי לא חקרום, לא קלעו על כן פעמים רבות להאמת, ומחכרון דעת מלה אחת בפירושה, נטו להם מן הישרה בבאור עיני שלם להוסיף לגרוע ולגרום כפי אשר דמו להם — ועוד יותר עפ"י רובי המוסחאות והטעויות הגמלאים כתובים גם לענין אחד במקומות שונים בנוסח מלים שונים, והם לא ידעו גם להישיר את המלים להיות כתובים על דרך אחד, מבלי אשר נחשב זאת להם להטאה, כי לא ידעו איז מהם יבשר אם זה או זה, ואם אין גם אחד מהם, או כולם כאחד טובים, כמונן.

בבל זאת היה הדבר כאשר עלור בעלמותי, נלאיתי לכלל, ומה לא יכולתי, בראותי כי אין מתעורר לגשת למלאכת הקדש הזאת, כי העשינה ידיו תושיה לחסוף העלמות היבשות, ולא נכרו מזוקן, ולהפיה גם רוח חיים, כי תרחינה אור בהיר בבאור פתרונם באמת, חומס אלהים, על פי מקורם. אמרתי: הנה אלהים יעזר לי, והוא יתן לי כח וחיל גם למלאכה מרובה מנשוא הזאת, כאשר עזרני ויאר עיני עד הנה על דרך חרומות ועוז, ואקרב אל המלאכה — משך שנה וחצי עבדתי בשדה הזה בכל כחי בלי מנוח ושקט, בעמל רוח ונפש, ויגיעה גו ובשר, ונחבק עם תלמות הזמן הנורא, אשר רק בהשגחת אלהי מעוזי הרבה, וישועת אור ישעי, זכיתי לבוא עד הלום — תודתי לה'.

בבררה היא המלאכה לבקש למנוח פתרון כל מלה על פי מקורה, ולהעתיקה לשפה חיה, אשר על ידה תובן המלה בכל מקום שהיא; אבל עוד כבד ממנה הרבה להיעב ולחקן המלות המוטעות, ולסקל השגיאות הרבות הנמלאות. ויותר מהמה במדרש תהלים, בהפסיקתם והספרי ודומיהם, למנוח דבר אמת נוסח המלה מה הוא? — מה מקורה? — ומה פירושה? — איננה ממלאכת מעשה חכמת השעור, אשר נוכל לברר אם אמת הדבר ואם לא על פי מוסחים חוכמים, עוזרים מן האבות והמוחשות אל התולדות, אבל מלאכתנו זאת נחונה היא רק לשכל ה' שר, לעין חודרת על קו נדק, ולעזר מחונן הדעת והזכרון, להקיש היעב מלה למלה ודבר לדבר, ולהכיר את הישרה על פי משפט הגיון לב סלול, כי רק על ידי זה העלומה תלא אור.

למען אהדק בדברי כי נמלאו טעותי מלים ועיניי שלמים לרוב, ע"י המעתיקים וכדומה בספרי הראשונים ז"ל, אשר יוכרח להודות בזה גם לב עקש מתעלם על דעתו, נוכל לברר זה על פי דרכים שנים. — האחד: מהנוסחאות אשר נמלא בספר הערוך במלים ועיניי, משונים הרבה מאשר נמלא בספריהם ז"ל לפנינו, והם הרבה מאד. וכן יעידון על זה דברי רבותינו ז"ל נוחי עדן הר"ג והר"ח, רש"י ובעלי התוספת, באשר נמלא כתוב פעמים רבות על דף אחד בלשון "הכי גרסינן", והבאים אחריהם הרש"ל הרש"ח והב"ח ודומיהם, ובזמננו הגאונים מהרי"ב והגר"א ז"ל, אשר הרבו להטיב ולישר את הגרסאות בכל הספרים, וכן ספר "אות אמת" על המדרש הביא מלים ועיניי למאות כתובים בטעות מהמעתיקים הגעורים. — והשני, המעיד עוד יותר, הוא: כי נמלא גם עד היום ענין אחד כתוב בשנים או שלשה מקומות, ובכל מקום כתוב בלשון אחר ובמלים אחרים רחוקים זה מזה במוצאם, ולפעמים הרעיון והמשפט הפוכים אחד מאחד, ומהמעט אשר הביא לפניך לדמיון, חשפט ותדע.

(ירו' מגילה ד) והתני אם היה דש כו' א"ר
 מונח רגליה הוו סגין שלא יהיו חומרים ראיו
 (ירו' טענית ד) והתני אם היה דש כו' א"ר
 מונח רגליה הוות בגין שלא יהו חומרים ראיו
 כו'.

בארוכה, על דרך חכמי הפלפול, רק אבקש ואצטר חמיד את הקלרה, כהישרה; אני מאמין באמונה תמימה, כי יקרה בפירוני רבים חכמים ותורניים אשר קדמוני לפתור כמוני, אם עוד בשנים מלפנים, ומה גם עתה אשר רבים המנשאים את נפשם להסיר את זורי המכשול והטעיות מעל ספרי חז"ל, ואנכי לא ידעתי, או כי קטן הדבר ולא יסוה להביא ולהזכיר שם כותבו עליו, ידעתי כי בעליהם ישרי רוח יסלחו לי לזה, ואולי עוד ישמחו אם ימצאו דברי ישר ומחוקן כדבריהם, כאשר אסלה גם אני ואשמח בראותי כי רבים אשר ישאלו ממעני ספרי, ומהקו להם. יש אשר הזכירו את שמי עליהם, ועיני ראו, והם גדולים חקרי לב, כהגאון מוהר"ד לוריא ז"ל מציחאוו שהביא דברי שהדסתי בענין השסועה, בהקדמת פירושו לפרקי דר"א, וכן הביא את דברי אלה בשמי הרב הג' וכו' מוהר"ס ז"ל מעקלענבורג בספרו השלום הכתב והקבלה פ' ראה, ובפרשת שמיני באורי בענין ארנבת. וכן זכיתי שהביא את זה הענין עלמו הגאון הגדול והחכם כו' מוהרמ"ל מלבי"ם בפירושו לת"כ (ספרת שמיני סימן עג) בזה"ל "ודע כי חכמי הטבע הזכירו בע"ה אחד בין משפחת החזיר נקרא טאייאס"ו משכנו עדרים באמעריקא החמה הדרומית והוא מפרים פרסה ולו ד' קיבות כמקרה כל מעלי גרה והוא דומה בחוארו לחזיר היער וגדלו כחזיר הבית שערו קשה ושחור ועל זוארו כענק [כעמק"ה הוא שם ט"ס] ממראה לבן ובאמצע גבו ממעל הוא שסוע כעובי האצבע, ושם כים קטן מלא מיץ מריח כביזאס, ולא נפלאה היא מ"ש רב חנן בר רבא (חולין ס:) השסועה צריה היא שיש לה ב' גבין וב' שדראות, וכי משה רבינו קיגי ובליםפרי היה, מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים, וזאת סגולת החי הזה השוכן באמעריקא אשר נעלמה אז מעין כל, רק צורח כל לקנות הארץ יביט, וזה כשמואל שפי' בנה (דף כד) דבריה בעלמא איתא וכפירש"י שם ולא כר"ת כו' ע"כ. אשר כל הדברים האלה כתובים ככתבו בספרי חוה"א ח"ר נד"ב ובהערה פ"ה שם במלותיו, ואם כי נמנח מחכמינו ז"ל שהקפידו על זה, ואמרו (הוריות יד.) מי הם האנשים שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירין, וכן אמרו (כתובות כה:) שמעת מילין דבר נפחא ולא אמרת לן משמיה, גם קפיד ר"י על ר"א דלא אמר משמיה (יבמות לו:), אנכי עוד אשמח בו, ותברכני נפשי כי זכני אשר דברי יהיו נזכרים על ספר גדולי חכמינו ז"ל כהספרא— האומנס ראיתי, כי יש כותב בספר, או בכתבי העתים, ומלאכתו גם הוא בשדה זו, שלקח מצאורי ושם בכליו, ואם הנמנח כבר בספרי המשביר כתב לחדשה עתה למחה, ואין קורא בשמי; ואם אומר אולי אין ספרי אתו, ועיניו לא ראוהו, אבל למרות רוח כבודו, מלאחי בדבריו במקום אחר כתוב "ולא כהמשביר" ולפעמים גם בשני מקומות, המעידים כשני עדים כי ראה ספרי וחקרו, ויהי לו למורה להפיץ אור על פני דרכו—ברוך יהיה גם הוא— והיה זה שכרו, כי גם אנכי לא אזכיר שמו—

תעודת ספרי זה היא: האחת, לקבץ באשר יתכן את כל יתר המון מלים בספרי חכמינו הראשונים ז"ל, שלא הוצאו בהערוך המוספי והמשביר, להכלית זה עברתי לפי כחי בכל חרגומי תנ"ך, ובתרגום הנקרא יב"ע, בשני התלמודים בבלי וירושלמי, במדרשי רבה ילמדנו ושחר טוב [או מדרש תהלים] ושמואל ובאגדת בראשית כו', בת"כ ספרי תוספתא ומכילתא כו'. ובאשר מחומר קורנתי גם אני, לא אהפאך לאמר כי לא עזבתי מלים, ואחמין כי גם עתה נשמטו ונעסקו ממני מלים בשגנה, או מנסבות אחרות, אשר כל גבון רוח לא יחשוב זאת לי לחטאה, בידעו מה כבדה וקשטה המלאכה, ואם תמצא עוד ידי וחפץ ה' ילחיני, חלקסם ואקבצם עוד לימים יבואו, או כי יעשו זאת הבאים אחרי, כי תושע ימינס להם, וגם אני אודם.— השנית, אחפש כל מלה מאין תוצאתה בלשונות זרים יונית רומית ערבית וסורית כו', במלות הדומות לה, באופן שתכון ותיטיב באור הענין וההמשך ממנה, על ידי זה, ואם לפעמים רחוקות תחסר אות אחת, או תחלף, או תהיה מסורסת עם אות

מבוא

אות אחרת, אל תשא לנך לדבר, כי ידע לנך גם הוא שחז"ל לא שמרו לכחוב המלה כאשר
היא כתובה מזוקקה בלשונות אחרות, רק כתובה כאשר נדברו בה, שלפעמים תשמע או
תחלף אות אחת, ולפעמים תדובר בנפוח ומחזים שונים במצבים שונים, כגודע, או אולי
בזמניהם, בשנים קדמוניות דברו ככה. השלישית, בהעתק המלים למלות לשון אשכנזית החיה,
התאמתה כאשר יכולתי, כי ישפיקו מלים ההם לנאר לעובר את המלה שדדברי חכמינו ז"ל
בכל מקום המלה, לבל תשאר עוד נעלמה כמקדם ומלפנים, חידה סתומה.

בדבר הטעיות הרבות שגאו בספרים, הן הגם היו מסבות שונות, אשר ראשיתן שלש,
והן: (א) מדמיון הכתב, כמו ב ו כ. ש מ ו נ ו או כו. ג ו ו. ד ו ר כו'.
(ב) מדמיון מצבאם, או שהם ממואל אחד, כמו ג ו ק. ד ט ו ת. ס
ע ו ז, וכדומה. (ג) ע"י סרוס אותיות המלה להקדים השני לפני הראשון, וכדומה.
וגם כי כבר הוריתי הרבה מהחלופים בספרי המשביר בראש כל אות ואות, אשריה ואשובה פה
עליהם שנית, בהרבה נוספות, בקלרה, כי יש אשר אין להם רק ספר הערוך, והחועלת רב מזה.
א בא: א) במקום ה' בהוראת ההפעיל, או לסימן המשקל, בהוראת ה"א הידיעה [שיבא
תחתיה בסוף המלה] וגם במלים רבים כמו "איך והיך, אן והנן כו',
ב) במקום ח' בערכי הקרא, או שלא כו'. (ג) במקום ר' בע' איינום, אסורין,
אמפליא, אמפרטור כו'. (ד) במקום ע' בערך אבל, אר, ארצ, ארע, סיהא כו'.
ה) יבא לרוב נוסף בראש המלות שחולחלם מלשונות זרים, ויותר במקום שמתחילות בשתי
אותיות תכופות אל אות ההברה שאחריהם, מבלי נח ציניהם, כבמלות אסטלא, אסתומא,
אמלתרא כו'. ו) נשמט פעמים רבות באמצע או גם בראש המלה, ויותר בירושלמי, קו כו
במקום אן אנו, דמר במקום דאמר, וכל במקום ואכל. ז) יבא בראש המלות שחולחלם מלשון
יוני להורות השלילה (אֶהֱנֶה, ניכבא) כבמלות אלעיקו, אסימון, אסתיהא כו'. (ח) לפעמים
יחסר אל"ף אחד בראש המלה, אם משפטה להכתב בשני אלפין, והוא משגיאת המעתיק
שחשב כי אל"ף אחד נכתב ליותר, ולא ידע כי ע"ז יהפוך לפעמים את פירוש המלה.
ט) יבא להוראת מלת "על" כבמלות אמסתחא, אקרפטא. י) וכן להוראת מלות "עד,
בעוד, תחת" כמו אדאלז אזדבן, אדחלי אכרעך כו'. יא) לפעמים נמלא אותיות
אם נוספים בראש המלה, כער' אספניקא, אספרמקי, אספסתא, אסקריא כו'.
ב בא: א) במקום ו במלות בלן, ברס, בספיה, בקתא, ואז יקרא הבי"ת רפה. ב) במקום
כ בערך אבכא, בבא, בכוליא, בסיה כו'. ג) במקום פ בערך בטל,
בלר, בפס, ברך, גבסין כו'. ד) יבא לפעמים במקום נ בערך צי ארדשיר, ברקוס,
כלבס, ובמקום ר במלות אסקבטירי, ארכבא. ה) יבואו אותיות בו במקום
ס בערך בוקלט. ו) יבא במלות זרות במקום אותיות ההברה (זעלבסטלוטער)
a e o u i ei ia io בערכי אבגיוו, בת ראש, זבלגן, לכן, מברכא כו'
ובחרו להחליף בו [או באותיות ו או פ] לבעבור קלות מולאם, שהם מהשפטים, אבל
נרגשים יותר לאוזן שומע מאות ההברה. ז) ישמש ליהם הכלי הזמן והמקום כמו במקרא.
ח) כשיבא כפול בראש המלה השמיטו לפעמים ב אחד, ע"ע לבסיס, ע"י" אות ד צ).
ג בא: א) במקום ד במלות אנגא, גחך, גונבא, גור, גנר [והחלוף הזה יובן לפי קריאת
הערביים את אות הנימ"ל כקול נשמע בהגרת "דש". ב) במקום כ במלות
גיף, גותחי כו'. ג) במקום נ בערך אבליגה, ברנס, גטור, דוגור כו'. ד) במקום
ק בערכי גדר, גרמקון, גנברא, סגרון כו'.
ד בא: א) בלשון ארמי במקום מלת "אשר" או שמוש השי"ן שבל"מ. ב) במק' ב כמו זרב
וזרד, חלד וחלנ, רצב ורנד. ג) במקום ה במלות דיוקן, דייקניסין.
ד) יבא פע"ר במקום ז שבל"מ בערך אדרע, דבוב, דך, דר, סרדתקי כו'. ה) במקום
אות

מבוא

אות ט' צע' דדנין, דמוע, פרוזדגמא, קרדס כו'. (ו) במקום צ' במלת אדבע כו'.
(ז) במקום ר' בערכי אברהם, אגד, אידן, דגמן, דהון כו'. (ח) במקום ת' צע' חלדות,
כלכיד, וש"ע עדק.

ה' בא: א) בלשון ארמי במקום ו' שב"מ כמו רהט ורוץ, בהת ובוט כו'. (ב) יבא במקום ח'
מדמיון הכחב, או מלד שבשונות המזרחיים אין הבדל מורגש הרבה בין ה"א לחי"ת,
כאמרס ז"ל (ירו' שבת ז') לא מתמעין רבין דרשין בין ה"א לחי"ת. (ג) במקום ו' במלות
הדיוט, הנדיבי, הנדואה, הסת כו'. (ד) יבא פע"ר נוסף במלות ארמיות, האן, האך,
הדא, הכן כו'.

ו' בא: א) במקום ב' בערך אוורטי, פרוור. (ב) במקום ג' בערך גלודק, גרודא
כו'. (ג) במקום ד' במלות זיי, פרומא. (ד) במקום פ' צער' אוושר,
טווא, סיו. (ה) יבא במקום ר' מדמיון לורחס בכחב הראשונים, כמו גומא (ת"י שמו'
כו) במקום גרמא". בגדי פשתן הבאים מאוכל (מד' שמואל ז') במקום "מארבל" וע"ע כפותא.
(ו) יבא במקום אות ההברה (זעלבסטלויטער) במלות זריס, בערך אויר, טווס, וסת, ושט,
וורני כו'. (ז) יבואו ב' ווי"ן במקום כו' במלת פרוואטא.

ז' בא: א) במקום ג' צע' זוא, ובמקום ו' צע' אשן. (ב) במקום ד' זכורא, זיקו כו'.
(ג) במקום ס' או צ' בערכי חלוא, זיידן, גזוטר, זפא ב'.

ח' בא: א) במקום ה' במלות חגיגא, חלחא, חומטין, חפאטיקון. (ב) במקום ע' בערכי
חגל, לדח. (ג) במקום ק' במלות חלפסדרא, חפיסא, חלינא. (ד) מכובד
הברחו נשמט לפעמים בל' ארמי, כמו מסותא ומסחותא, שזות במקום שחוזת, לוצא.

ט' בא: א) במקום כו' במלות אסטליסטיקון, טבוסה. (ב) במקום לו' במלות אמטין,
אופומטאטא, גטשא, קרעיות כו'. (ג) יבא במקום נו' בערכי אווניטס,
אמנס, סטרטן, פרמחא. (ד) במקום ס' בערכי אלטיס, טופא. (ה) במקום פ' בערכי
סגנא, טלנס, טרטר. (ו) במקום צ' בערכי ציטא, בטבע, טף ג' וד', טרב.
(ז) במקום ק' בערכי טפויין, טפיפיות, מטיף.

י' בא: א) במקום א' צע' יליל, יסור, שיול, שייר כו'. (ב) במקום ג' בערך טריון,
פרוזדימא, ובמקום ז' בערכי יוסטא, משיג, קטליין כו'. (ג) במקום ר' בערכי
אפייס, גופן, הגדיוסין, חסיין, קלמין כו'. (ד) יבוא לעי"ן הפעל לרוב בגזרת נחי ע"ו
כמו בין ביר צייס כו'.

כ' בא: א) במקום ב' בערכי אדרכולין, אכולא, אנטוכין, ארכלים, כלנס כו'. (ב) במקום
ג' במלות אשלק, כנחא, כס כו'. (ג) במקום ק' במלות כליל, כלמי, כנן,
כפש כו'.

ל' בא: א) במקום נ' בערכי לדן, לולניות, ללמא כו'. (ב) במקום ר' במלות חקלין,
בלקטיקין, גלוסא, ספל, פלג, פלכיד, קלמין כו'. (ג) נשמט לפעמים כבוא
לפניו עוד למ"ד ליחס שאליו במלות לברנטיא, לטריס, לפס כו'.

מ' בא: א) במקום ח' בערכי חסימן, מלוצא, מללה, משנס. (ב) במקום ט' במלות
מאנין, ממלא, פרטומין, קוטמא כו'. (ג) במקום אותיות כו' במלת
מימרס. (ד) במקום נ' במלות אספמיא, גרממיא, פמוט, פמייס.

ה) במקום נו' במלות אפומטא, בולמס, מודיגא, מלומא. (ו) במקום ס' בערך
אסרכמון, בסס, דלס טרמס, מרוס כו'. (ז) בא נוסף פע"ר כמו אמגוא, מבגאי,
מטרפסא, טמפון, פרומביא כו'. (ח) יחסר לפעמים במלות הברא, ספסרא.

נ' בא: א) במקום ב' בערכי כנס, נסילו, נניחא. (ב) במקום ג' בערכי טרן א, נבז.
(ג) במקום ד' כמו גומניא, טפן, טרפוניטא. (ד) במקום כ' במלות
לולניות, נחי. (ד) במקום ל' במלות מרגניחא, נקוטא, נוקניקא, סונק, קנסות.
עס

מבוא

ה) עם י לפיו יבא במקום ם שבסוף מלות ליו"ר, כבמלות ממסריקין, אליוסמין, וכדומה רבים. (ו) יבא כנוסף במלות אחרונגה, כדגה כו'.

בא : א) במקום ן במלות סבדן, סגנין. (ב) במקום כו בערכי סוליקום, סרבלין. (ג) במקום ן בערכי אלגוסין, בלעם, דסטורין. (ד) במקום

צ במלות אסתלא, אסטיב, אלסרין, פסיס. (ה) במקום ק בערכי ספלוטין, סחדר. (ו) יבא להורחת התואר או היחס כבלשון רומי.

ע בא : א) במקום א בערכי עריסה, ערם, ערע כו'. (ב) במקום ח כמו עבון וחנין, עייבא וחייבא, עחירתא חסירתא. (ג) במקום צ במלות ארעא, בעבע, עקא, רבע, רעה. (ד) לבעבור שהוא מהגרון נשמט לפעמים במלות בקתא, מדני, פקא, קסא כו'.

בא : א) במקום ב במלות אפוס, נקף, או במקום כ במלת אספליא. (ב) במקום חות הברה במלת אסתא, (עיין אות ז ו) לעיל. (ג) יחסר לפעמים במלות זרים כבואו אחר מ"ס, כמו שומשוק, קומטרא.

צ בא : א) במקום ן במלות להב, להר. (ב) במקום יב במלות בויין [בע' סמבין] חללא, עפיץ. (ג) במקום ם בערך ברין, לפן, למר. (ד) במקום

ס במלות ארנבמיסא, כלוצרה, קלרא. (ה) במקום קם במלת אשייחא. בא : א) במקום ג בערכי אווקי, אלעיקי, אמיקנטרין, פרקמטיא כו'. (ב) במקום

ח במלות קלקנתוס, קרטס, קרקס. (ג) במקום כ במלות קוז, קרסס. (ד) נוסף בסוף המלה בערכי גושפקי, בורסקי. (ה) בא במקום ט במלות אסקולוסקיכא, קפויין.

ר בא : א) במקום ד במלת אנטריקוס, זדר, גדר א. (ב) במקום ן במלות ארפוף נגרבול. (ג) במקום ל בער' גדראנא, ערמם, כרכוס ג, מלטר ז.

ד) נוסף פע"ר באמצע המלה בערכי גרמיד, כורסא, כשרתא, פרניד, קרטבל, שרביט. (ה) יבא לפעמים בסוף להפך את השם לחואר במלות עברירי, תרמוסר. (ו) נשמט לפעמים מכובד הברתו בערכי קטע ז, שט ו.

ש בא : א) נוסף בראש מלות שכלל, שלהב, שלהי, שעבוד. (ב) במקום ם בערכי כבשא, שא, שר א, שגן, ונקראים בסי"ן.

ת בא : א) לרוב בראש המלה ובסופה לסימן המשקל והמין. (ב) יבא פע"ר במקום ש שבל"מ, ברום, יתב, תבר, חלב, תלת.

המלות שנסרסו ונהפכו סדר אותיותיהם מאשר הם בלשון אחר הם רבים, כערכי אסטרין, אספניא, אספקא, בלוספין, גרש, גשמא, ערח, קלר, וכדומה עוד רבים.

למען יוכל כל איש לקרוא את כתב היוני, [וגם כי הוא כתוב במבוא לספרי המשביר, הלא יש אשר אין אחס רק שער הערוך] אכתוב פה שנית להורותם האלפ"א בית"א היוני שהם

כסדר הזה: א α „אלפא. ב β „ביתא. ג γ „גאממא. ד δ „דלחא. ε ε „אפסילון. ז ζ „זעטא. ח η „חרוך (בעדעהנמע א) „חיתא. ט θ „טיטא. י ι „יאטא. כ κ „קאפא. ל λ „למדא. מ μ „מי, או מא. נ ν „ני. ס σ „קס „קסי. ס ς „מיקראן [א קטן].

פ π „פי. ק ρ „רא. ס ς „סיגמא. ט ς „אות סמ"ך לסוף המלות. ט ς „טוי. ש σ „אופסילאן. φ φ „פ"י [ס"א רפה]. χ χ „כ"י [כ"ף רפה]. ψ ψ „פס „פסי. ω ω „אמעגא [א גדול]—אותיות σσ נקראים כמו אות u שבל"ר. ואות γ הכתוב לפני אותיות

γ ע א נקרא כמו אות נו"ן כמו αγγαγία נקרא „אנגריא. αναγαγη נקרא „אנגקי.

בראה המקומות לש"ס בבלי ליינתי את הדף והעמוד [בסימן נקודה אחת]. לעמוד א, וב' נקודות: לעמוד ז, כאשר עשה הגאון מהרי"ב ז"ל]. בתנ"ך רשמתי את הפרשה והפסוק

במשנה וירושלמי את הפרק, ובספרי המדרש את הפרשה כו'. — בכל מקום אשר כתבתי „עיי"ע

כוונתי לספרי המשביר (או להערוך), אם לא במקום אשר כתבתי מלות "לעיל" או "לקמן" שאז כוונתי לערכי משביר החדש הזה. ויתר הדברים הנוגעים למלאכתי זאת, הלא הם כתובים בהקדמה והמבוא לספרי המשביר, ולזכרם פה שנית אך למוחר.

ואחרי השלימי דברי אלה, אשלמה תודה לה' אל רועי, עזרי וישעי, אשר חמך בידי עד היום, כן יעזרני להוציא לאור יתר פרי מחשבותי, ויהיה עמי, לטובתי ולטובת בני עמי. על טוב זכר לעד שם רעיית בני צוהי וצניהם, אלהים יאריך ימיהם, ויוסיף על שנותיהם, ישא פניו אליהם, וישם להם כבוד עושר והצלחה, כחפצם, ועוד חלף פעמים ככה. כן יצרך אותם, החפץ לראות בשמחתם, כי ימלאו משאלותם. **המחבר**

גם ייטיב ה' לטובים השנים, אשר הגדילו לעשות חטי טובה בפועל כפים, ויחמכוני בהלואה כספם אשר חננס אלהי שמים, למען אוכל להדפיס ספרי זה, להחל ראשיתו — ועתה כהתמי אותו, אתן להם בזה תודתי וברכתי [ולא אקראם בשמם, באשר זה חפצם, מענות לבם, כחומם —] ואני זאת תפילתי, כי תהל אור הצלחתם, ותזרח כשמש צהיר בשחקים, יגדל קרנם בכבוד, ויפרח זכרם להפארה, כהצללת ושושנת העמקים — ישגו יתברכו בכל פעליהם, ומשלח ידיהם, ויהי נועם וחסד ה' עליהם, כחפצם וכחפץ אוהבם ומוקירם בערכם הנעלה, **הנ"ל**

אחרית אמרי פי, אערכה עוד דברים מעטים.

למאהבי היקר! האנרך המופלא, הולך תמים ופועל נדקה באשר יוכל, למבקשי פונתו, כ"ש מו"ה דוב בער הלוי ארזינבערג נ"י.

ידידי! האומנם עוד לא שמך אלהים לעשיר רב חולרות, כאחד מגבירי הארץ, להיות על כן אוהבך רבים — ואנכי עמהם; אבל אהבתי לליך כי רבה, היא מאשר מלאהך אוהב פהר לב, בנפש זכה, ורוח נכונה בכל פה לעשות טובה למבקשי טובתך ברה, לנחותם בענה, לעזרם בפעל כפים, ולהסיק רגונך להם בכל אשר השיג ידך. מדות יקרות מכל חמודות חנוך אלהים בזה, מדות אשר רק לשרירים, בחירי ה' המה. עוד לזאת חכם לך לקחת מזה רבה וגדולה, ממות ה' ברה, היא הנהגת בית תלמוד תורה, ללמד לנערי העניים — אשר הם בעירנו סובאלק בארבע מאות ויותר במספר — תורת אל חי, מקרא משנה ונמרה; לבקש תחבולות למצוא די צורך כסף הרב הנדרש לזה, עד חלף ות"קרו"כ לשנה, שבר בעד מעון בית תלמודם ולמלמדיהם; לבד מאשר תפקח על נרכי הנערים בעצמם, לדאוג בעד לחמם, או גם לבקש בגד לכסות מערומיהם, וגם לבוא לכסות בחם וידיעתם מדי שנת בחדריהם. — את כל הסבל הזה נשאת אתה לבדך — במעט עוזר חותך — זה כחמש שנים, סבל אשר באמת תשא ותסבול על ידו הרבה, כי תעלים עין מעסקך, ותרפה מסחר ידיך, ועיני רואות, וגם כי את כל אלה תעשה באמונה, ותקריב רובי עתך על מזבח נדקה הזאת, לא יגבה לך, ולא תפארה בגדולות תעשה, אשר על כן אין בעירנו מגיד תודה לך, או מספר תהלתך בקהל בכתבי העתים, כמשפט המבשרים בימינו אלה — גם אחי אני אוהבך ואוהבך לא אחת ושמים עשית טובה, ואף עתה תמכת בידי להדפסת ספרי זה בהלואה כסף מעט ורב הוא אלי — ומה פרי גמולי להשיבך על כל זאת — קבל נא על כן תודתי לכל פעליך, ידיד יקר! וארצה בגדנת פי ברכתי זאת הנובעת מקרב לבי — יברכך ה' צננים, פרי בטן, אשר מנע ממך, ישמך מכל רע, ומכל יגון ישמר את גפך, ישגיף פעלך, ירצה חילך, ויגדל שמך, כי תהיה ברכה, למופת לרבים על השארת דרכך, בנדקה יכוון ביתך, והיית בריא אולם אתה ורעייתך כחפץ וחפץ ידיך ומכנדך, אוהבך הנאמן. **המחבר**

ווארשא יוס' ח' מנחם אב, שנת בן ג"ה שנים אני היום.